

Sprekende harten, strijdende zwaarden

Een pedagogische revolutie in de omgang met moeilijk gedrag

Door Katelijne Van Lommel

Waarom?

- We zien steeds meer kinderen die overprikkeld zijn en moeilijk gedrag vertonen.
- Er gaat veel kostbare lestijd naar het herstellen van de rust in de klas.
- De essentie blijft: kwalitatief lesgeven met aandacht voor het welbevinden van elk kind.
- Er is meer nodig dan alleen 'resetten': net zoals de rode lampjes van een auto aangeven dat er iets aan de hand is, vragen signalen van overprikkeling om verder te kijken naar de onderliggende behoeften.

DATA: (27)	Klas	Aantal
	K3	2
	L1	5
	L2	5
	L3	4
	L4	5
	L5	2
	L6	4

Wat is moeilijk gedrag?

1. Het gedrag **overschrijdt** volgens de beleving EN/OF vooropgestelde waarden en normen één of meerdere **grenzen**.
2. Gerelateerd aan dit gedrag is er bij het individu EN/OF de omgeving **lijdensdruk** aanwezig
3. Het gedrag **herhaalt** zich in eenzelfde vorm of in verschillende gedaanten EN/OF komt in **intense proporties** acuut voor.

Zodra gedragsmoeilijkheden tegelijkertijd aan deze 3 criteria voldoen is er per definitie sprake van de **communicatie** van een **verborgen hulpvraag**. Een **nood** dat het kind niet op een andere manier kan stellen of duidelijk kan maken.

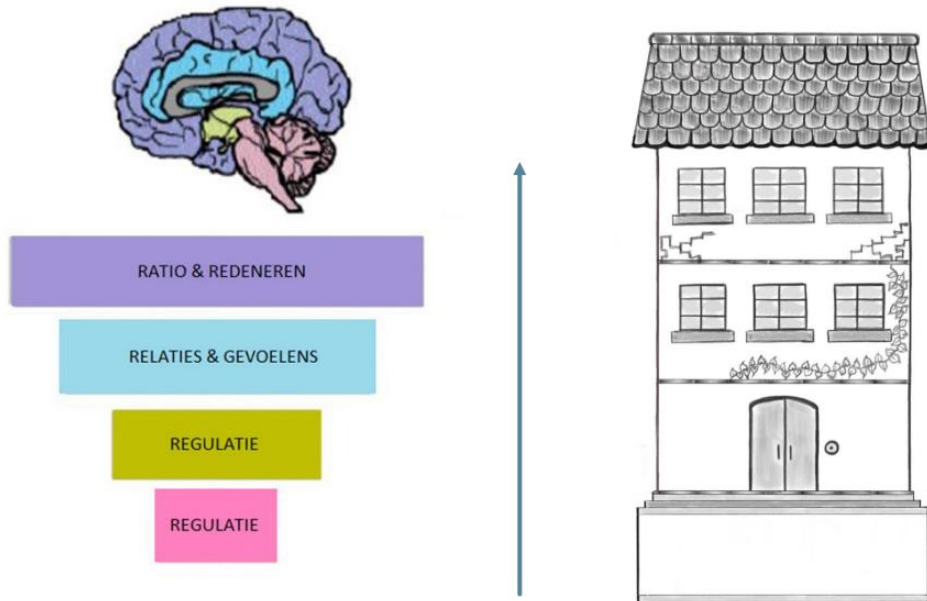
Er is sprake van onvermogen, onkunde

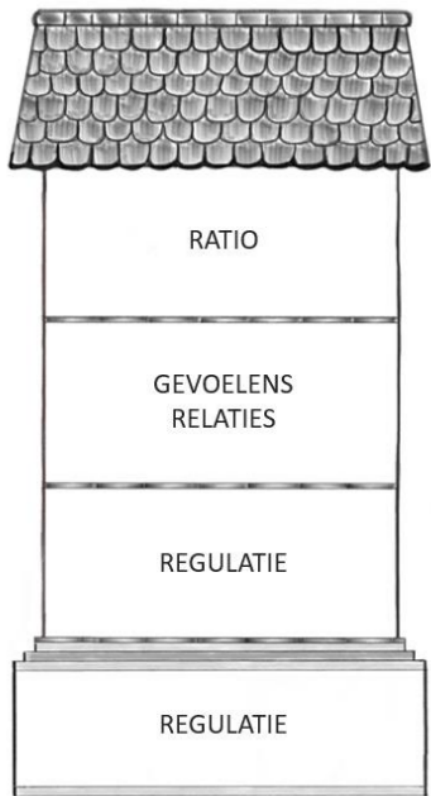

opzettelijkheid, onwil

- De Centrale gedachte
- Moeilijk gedrag kan worden bekeken als communicatie: gedrag vertelt iets over wat een kind of jongere nodig heeft of probeert duidelijk te maken.
- De vraag verschuift van “Hoe stoppen we dit gedrag?” naar “Wat probeert dit gedrag ons te vertellen?”
- Doel: kinderen en jongeren ondersteunen én tegelijk duidelijke grenzen behouden.

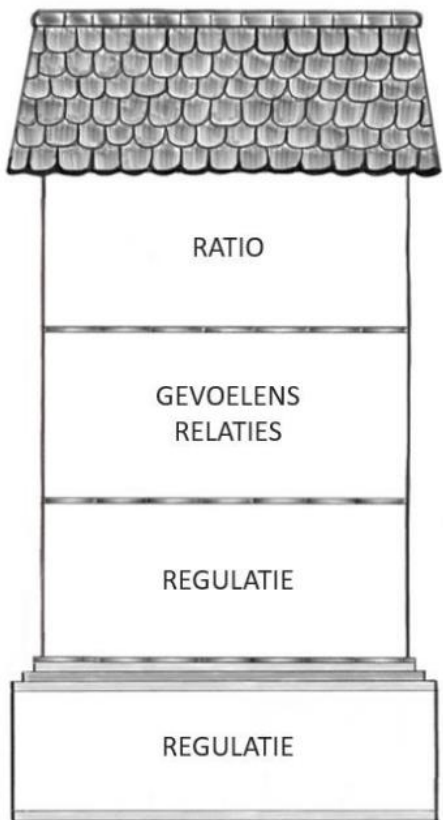
Spelregels van een lijf en brein

Hartslag, ademhaling, lichaamstemperatuur,
honger- en dorstgevoel, slapen, ...

= 'Levensvatbaarheid'

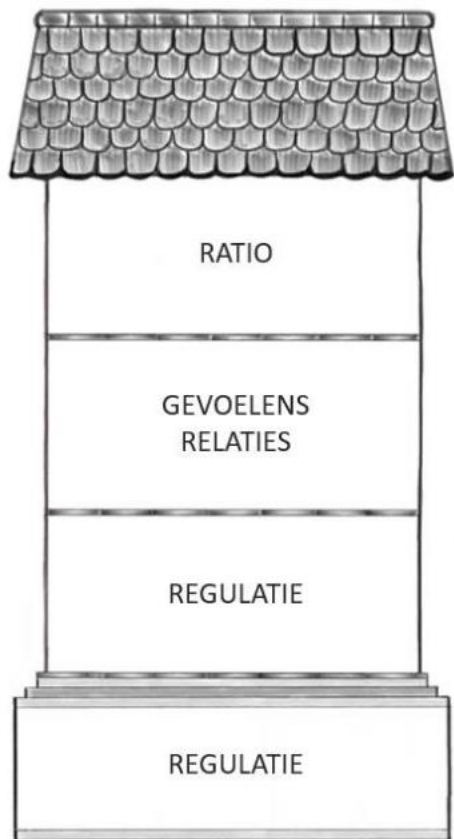

Motoriek: fijne motoriek, coördinatie grove motoriek

Spanning en stress

Primaire zintuiglijke prikkelverwerking

...

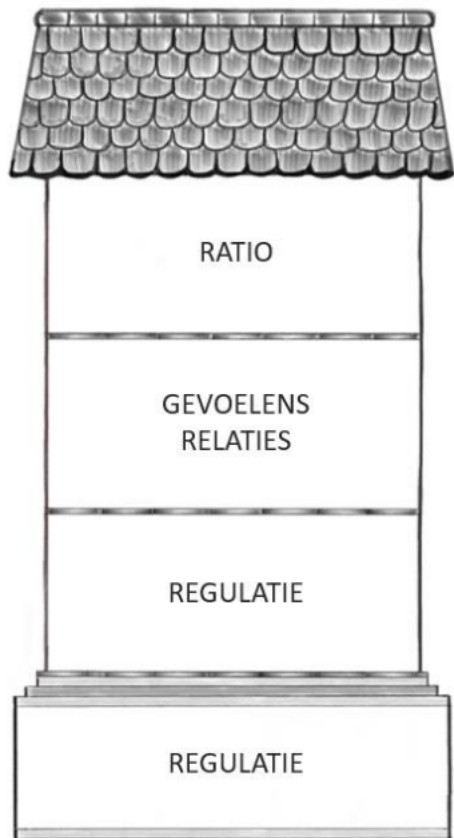

Gevoelens

Emoties

Relaties, hechting, sociale verbindingen

...

*Zonder specifieke eigenheden, verstoringen,
verwondingen gem. volgroeid tegen 23-25j*

Logisch nadenken, cognitie

Impulscontrole

Gepast sociaal gedrag kunnen kiezen en
inzetten

Planning en organisatie

Bewustzijn van gedachten en gevoelens

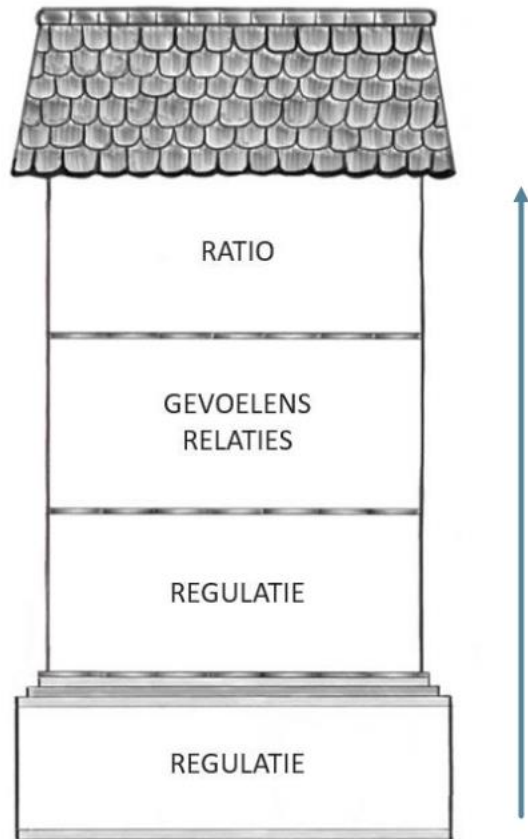
Zelfreflectie

Probleemoplossend vermogen

Doelen stellen

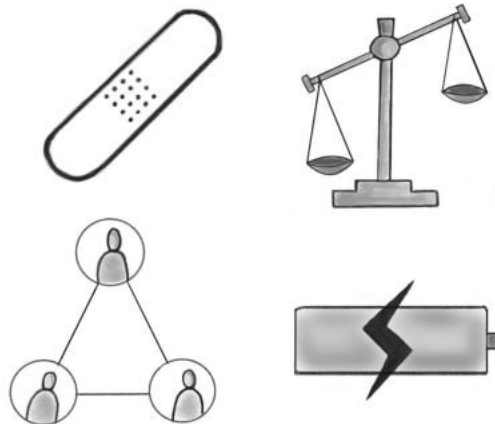
Geweten, waarden

...

Moeilijkheden die zich herhalen en/of
acuut voorkomen en niet tot de
gangbare ontwikkeling behoren:

Verstoringen / onvervulde noden als
gevolg van 4 mogelijk oorzaken
(onbewust en spelen op elkaar in):

Verwondingen

- ▶ Hechtingskwetsuren
- ▶ Trauma: van zichzelf of (voor)ouders
- ▶ Ontwikkelingstrauma: opgroeien in onveiligheid binnen relaties die veilig horen te zijn (cf. kenmerken van én ADHD én ASS én hechting, ...)
- ▶ Depressieve kenmerken (~ prikkelbaarheid, woede, conflict, verminderde aandacht, ...)
- ▶ Niet-aangeboren hersenletsel
- ▶ ...

Verwondingen worden vaak onbewust verdergezet als ze niet geheeld worden (bv. over generaties heen, via pesten, via destructief recht,...)

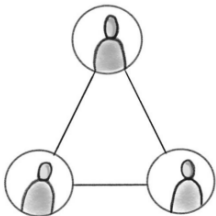
Tekorten en behoeften

Tekort aan:

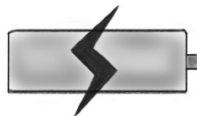
- ▶ Sociale vaardigheden
- ▶ Communicatieve vaardigheden
- ▶ Uitdaging
- ▶ Veiligheid (cf. zelfbepalend gedrag)
- ▶ Voorspelbaarheid
- ▶ Structuur
- ▶ Gezonde manieren om met spanning om te gaan
- ▶ Impulscontrole
- ▶ Gezonde grenzen
- ▶ Biologische componenten
- ▶

Dynamieken in systemen

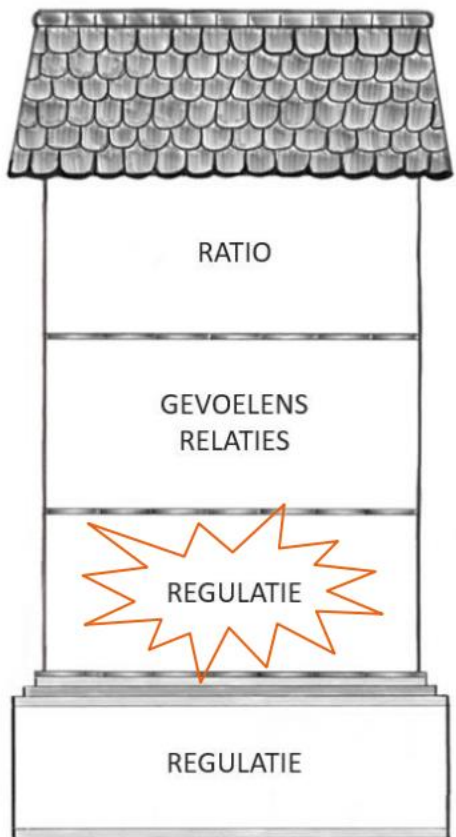

- ▶ 'Roulerende rekeningen': onbewust van eigen pijn, onrecht proberen verlost proberen te geraken door deze door te geven aan iemand die niets met de oorzaak ervan te maken heeft
- ▶ Voorbeelden in eigen opvoedingssituaties
- ▶ 'Scripts' over hoe iets hoort
- ▶ Loyaliteitsconflicten
- ▶ Interacties die pedagogisch te weinig afgestemd zijn
- ▶ Groepsdruk
- ▶ ...

Een overlevingsmechanisme dat ons brein als signaal, ter bescherming activeert

- ▶ Bij overmatige spanning gaat ons brein ongevraagd, spontaan een overlevingsmechanisme activeren: 'vechten, vluchten of bevriezen'

Ventiel dat wordt opgezet om
binnen het raam te proberen blijven:

Geluiden maken

Tikken met voet, been, pen

Opstaan om te bewegen

Vaak naar het toilet gaan

Beginnen tekenen, krabbelen

Zuchten

Tics (schuttingtaal of fysiek)

...

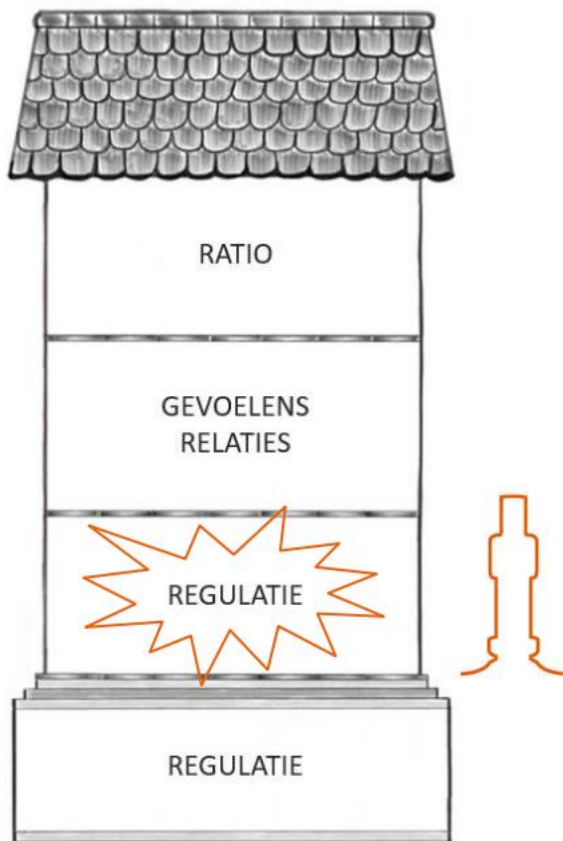
Beschermingsmuren die
geïnstalleerd worden:

Kap opzetten/niet willen afzetten

Jas aandoen/niet willen uitdoen

...

Katelijne Van Lommel

Het zich in gesprekken geen houding weten te geven, geen echte antwoorden hebben en veel spanning ervaren tonen zich via lampjes van schijnbare onverschilligheid en onsympathieke antwoorden zoals:

*'Buh' 'Zal wel zeker' 'Als gij het zegt'
'Gewoon, omdat ik daar geen zin in had'
'Gewoon, omdat het stom, saai is'
Armen over elkaar, naar grond kijken, ...*

→ Herken de lampjes, laat je niet vangen, neem deze 'oneliners' niet letterlijk, ze communiceren spanning en onvermogen, het niet weten van antwoorden op onze – moeilijke – vragen (leerlingen weten vaak niet waarom ze écht doen wat ze doen)

→ Kies je woorden zorgvuldig om achter beschermingsmuren te geraken, de échte oorzaken van gedrag te vinden

*'Help mij eens, ik wil het graag begrijpen' ⇔ 'Waarom heb je dat gedaan?!'
'Ik weet dat jij hier ook niet voor kiest, is ook vervelend voor jou, neem mij eens mee in het verhaal' ⇔ 'Moest jij nu weeral ...'
'Misschien stel ik te moeilijke vragen?' ⇔ 'Wel beleefd blijven hé'
Empathisch gissen: 'Misschien was het onduidelijk, lastig, vond je het oneerlijk, ...?'*

Katelijne Van Lommel

Overlevingsmechanismen
(kunnen gecombineerd voorkomen en veranderen doorheen de tijd)

'VECHTEN'

Weigeren,
prikkelbaarheid,
buiten proportie
reageren, verbale
of fysieke agressie,
woedebuien,
storend gedrag,
zelfbepalend
gedrag, negatief
aandacht vragen,...

'VLUCHTEN'

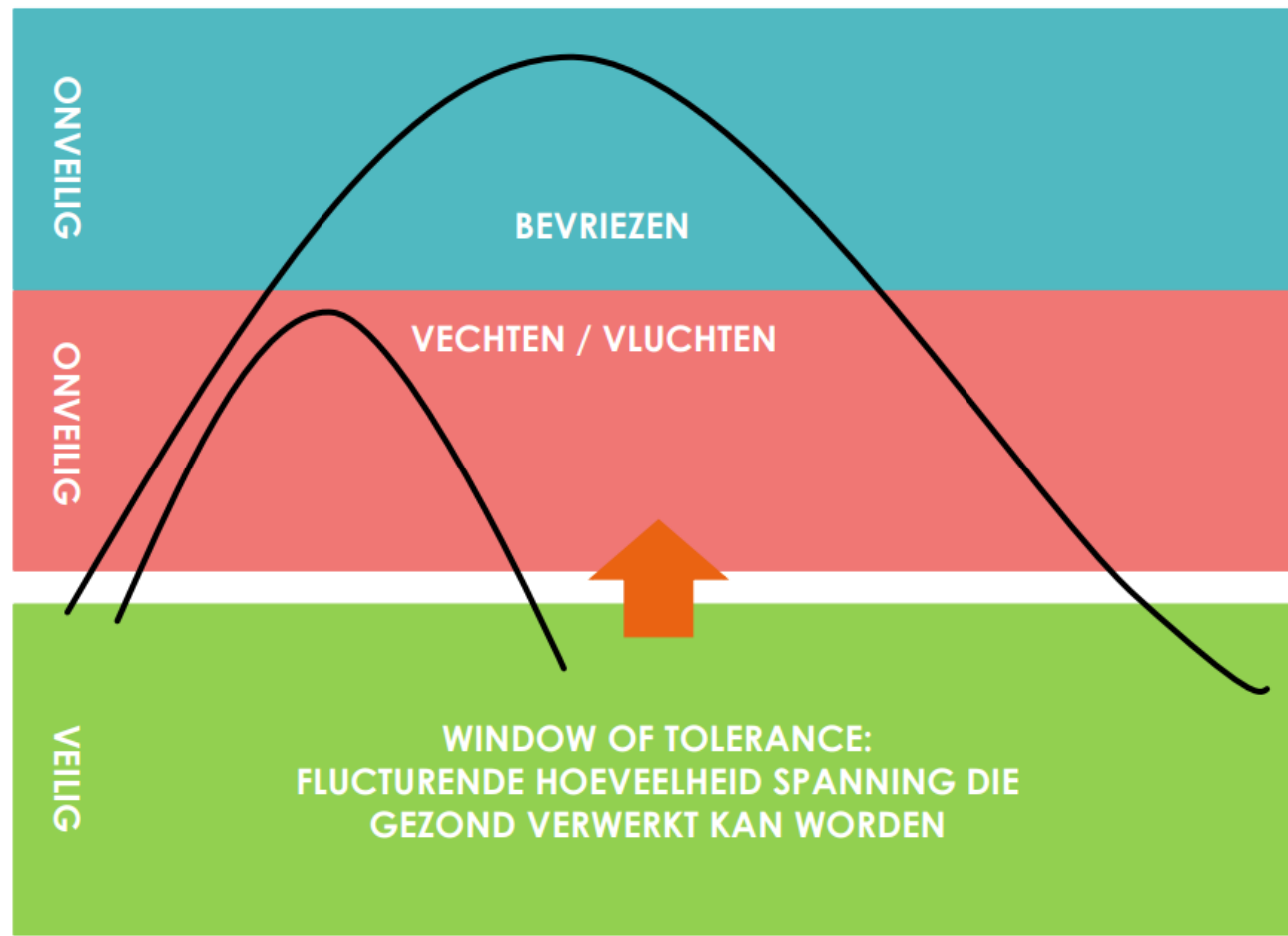
Zich in zichzelf keren,
zichzelf pijn doen of
afbreken, lachen of
grimas, vermijding,
eetproblemen,
psychosomatische
klachten, weglopen,
zelfmedicatie,
overmatig gamen,
zichzelf wegcijferen
tot 'het perfecte
kind', ...

'BEVRIEZEN'

Angsten,
paniekreacties,
weinig betrokken zijn,
over weinig motivatie
beschikken, afgevlakt
zijn, passiviteit,
'verlamming', moeilijk
keuzes kunnen
maken, depressie,
dissociatie ...

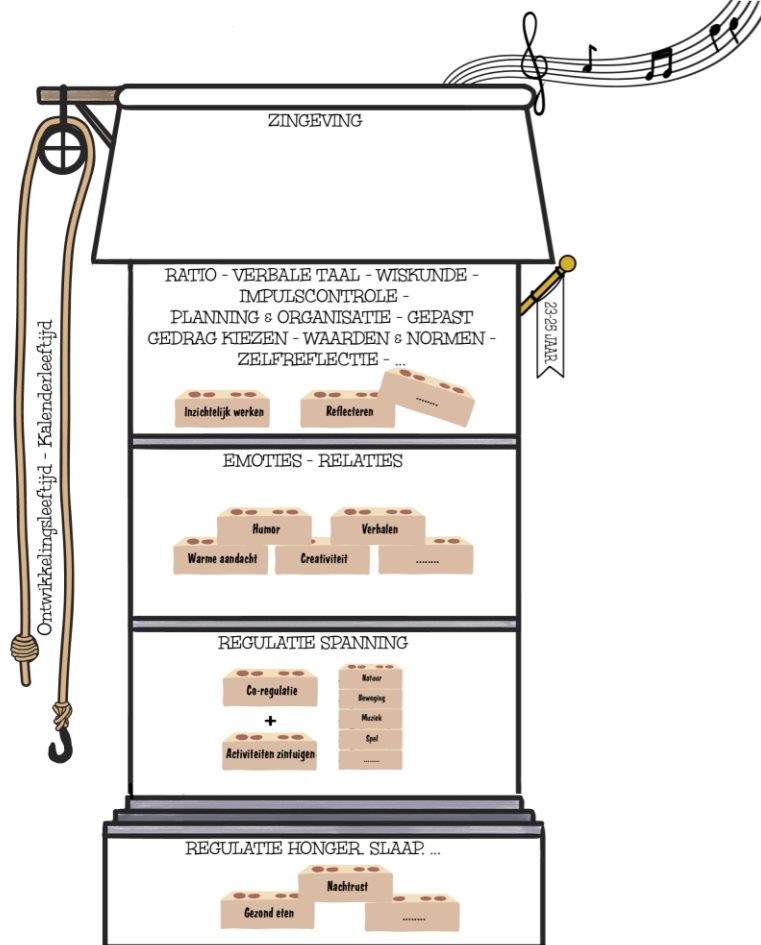
Geen
keuzemenu!

Figuur: Integratie Polyvagaaltheorie (Porges), Window of tolerance (Siegel), Verfynde Pedagogiek (Van Lommel)

VERDIEPING 2025-2026

Een beetje moeilijk gedrag is
gezond
= gedrag dat af en toe voorkomt
alsook tot de gangbare
ontwikkeling behoort

DE KRACHT VAN 'ONTSCHULDIGEN'

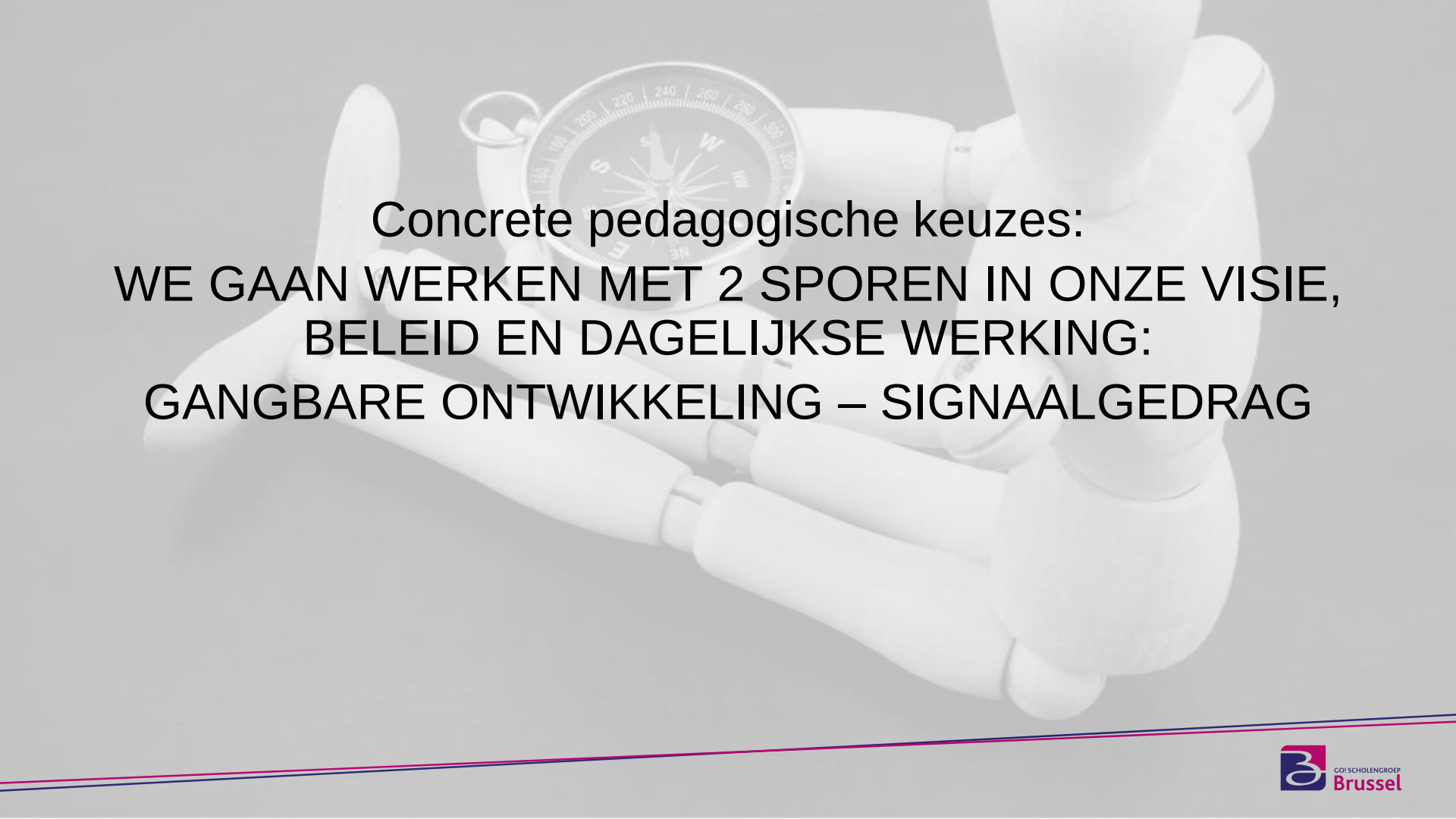
*Ik weet dat dat voor jou ook heel stom is
Ik weet dat jij het ook liever anders hebt
Ik weet dat je je erg je best doet, maar je hoofd soms
zonder dat je het zelf wilt...*

Beloningssystemen?

Volgens *Spreekende harten, strijdende zwaarden* zijn beloningssystemen problematisch omdat ze de intrinsieke motivatie kunnen ondermijnen. Wanneer mensen iets doen omdat ze er een beloning voor krijgen, verschuift de aandacht van de activiteit zelf naar de beloning.

Belangrijke redenen zijn:

- **Minder intrinsieke motivatie:** iemand doet iets niet meer omdat hij het zelf belangrijk of leuk vindt, maar om een beloning te krijgen.
 - **Beloning wordt het doel:** de focus komt te liggen op het behalen van de beloning in plaats van op de kwaliteit of betekenis van het gedrag.
 - **Concurrentie en vergelijking:** beloningssystemen kunnen ervoor zorgen dat mensen elkaar gaan vergelijken en concurreren, wat de samenwerking kan verminderen.
 - **Minder betrokkenheid:** mensen kunnen zich minder verantwoordelijk voelen voor het geheel wanneer alleen individuele prestaties worden beloond.
 - **Kortetermijndenken:** een beloning stimuleert vooral gedrag dat op korte termijn iets oplevert, terwijl duurzame motivatie en ontwikkeling minder aandacht krijgen.
- Kort samengevat:** het boek benadrukt dat mensen vaak beter gemotiveerd worden door **erkenning, vertrouwen, verantwoordelijkheid en betekenisvol werk** dan door externe beloningen. Beloningssystemen kunnen daardoor juist het gedrag dat je wilt stimuleren verzwakken.

A white robotic hand is shown holding a silver compass. The hand is positioned with its palm facing upwards, and the compass is resting on it. The background is a light gray gradient. The text is overlaid on the image in a bold, black, sans-serif font.

Concrete pedagogische keuzes:
WE GAAN WERKEN MET 2 SPOREN IN ONZE VISIE,
BELEID EN DAGELIJKSE WERKING:
GANGBARE ONTWIKKELING – SIGNAALGEDRAG

SCHOOLWERKING: TWEE-SPORENBELEID

 Spoor 1: Preventieve werking (voor alle leerlingen) ◆ Focus op gangbare ontwikkeling ◆ KiVa-programma: ✓ Positief groepsklimaat ✓ Sociale vaardigheden ✓ Empathie en verbondenheid ✓ Check-in gevoelens	 Spoor 2: Signaalgedrag (bij verhoogde noden) ◆ Focus op signaalgedrag & overprikkeling ◆ OASE-klas: ✓ Ontprikkelen ✓ Herstel bij crisis ✓ Co-regulatie en herstelgericht werken ✓ Terug opbouwen van verbinding
Leerkracht in de klas	OASE-begeleider als extra figuur
◆ speelplaats: ✓ Begeleide activiteiten op de speelplaats	◆ Begeleide muzische activiteiten ✓ Emotionele uitlaatklep ✓ Ontprikkeling ✓ Versterking veerkracht
 ZORG OP MAAT “We zorgen voor iedereen, maar niet voor iedereen op dezelfde manier.”	

UREN	MAANDAG	DINSDAG	WOENSDAG	DONDERDAG	VRIJDAG
8u35 – 9u25	8u45 – 9u: A (L6)	8u45 – 9u: A (L6)	8u45 – 9u: A (L6)	8u45 – 9u: A (L6)	
9u25 – 10u15	9u25 – 9u40: M (L3) 9u40 – 9u55: L (L3) - H (L4) 9u55 – 10u15: R (L1)	9u25 – 9u40: M (L3) A(L5) 9u40 – 9u55: L(L3) - H(L4)	9u25 – 9u40: A (L5) 9u40 – 9u55: H (L4) 9u55 – 10u15: R (L1)	9u25 – 9u40: M (L3) A (L5) 9u40 – 9u55: L (L3) - H (L4) 9u55 – 10u15: R (L1)	9u25 – 9u40: M (L3) 9u40 – 9u55: L (L3) - H (L4) 9u55 – 10u15: R (L1)
10u15 – 10u30	SPEELTIJD				
10u30 – 11u20	10u30 – 10u40: A (L4) 10u40 – 10u50: L (L3) 10u50 – 11u: (L5)	10u30 – 10u40: A (L4) 10u40 – 10u50: L (L3) 10u50 – 11u: A(L5)	10u30 – 10u40: A (L4) 10u40 – 10u50: L (L3) 10u50 – 11u: A (L5)	10u30 – 10u40: A (L4) 10u40 – 10u50: L (L3) 10u50 – 11u: A (L5)	10u40 – 10u50: L (L3) 10u50 – 11u: A(L5)
11u20 – 12u10	11u20 – 11u35: A (L5) 11u35 – 11u45: S (L3) 11u35 – 11u50: S (L5) 11u50 – 12u10: (L5)	11u20 – 11u35: A (L5) 11u35 – 11u45: S(L3) 11u35 – 11u50: S(L5) 11u50 – 12u10: F (L5)	11u20 – 11u35: A (L5) 11u35 – 11u45: S (L3) 11u35 – 11u50: S (L5)	11u20 – 11u35: A (L5) 11u35 – 11u45: S (L3) 11u35 – 11u50: S (L5) 11u50 – 12u10: F (L5)	11u20 – 11u35: A (L5) - A (L4) 11u35 – 11u45: (L3) 11u35 – 11u50: S (L5) 11u50 – 12u10: F (L5)
12u10 – 12u35	SPEELTIJD Middagactiviteit: R (L1) - C (L3) – S (L3) – A (L4) F- A		S (L3)	SPEELTIJD Middagactiviteit: R (L1) - C (L3) – S (L3) – A (L4) F- A	
12u35 – 13u	SPEELTIJD		S (L3)	SPEELTIJD	
13u – 13u20	SPEELTIJD			SPEELTIJD	
13u25 – 14u15	13u20 – 13u30: C (L3) – A (L4) 13u40 – 14u: A (L5)	13u20 – 13u30: C (L3) 14u – 14u15: A (L5)		13u20 – 13u30: A(L4) 13u20 – 13u40: C(L3) 13u40 – 14u00: L (L3) 14u00 – 14u20: (L3)	13u20 – 13u30: L(L3) - A (L4) 13u40 – 14u: A(L5)
14u15 – 15u05		14u15 – 14u25: A (L4) 14u25 – 14u40: A (L5)			
15u05 – 15u20	S (L3)	S (L3)		S (L3)	S (L3)

Klas	Naam	Aanmelding gedaan	Aan het observeren	Overleg (klasleerkracht & OASE)	Oudergesprek	OASE opgestart
L1	R	X	X	X	9/10/2025 Ouders akkoord	Vanaf 13/10/2025
L1	H	X	X	X	23/10/2025 Ouders akkoord	Vanaf 3/11/2025
L3	M	X	X	Via mail	X	Vanaf 3/11/2025
L3	S	X Voornamelijk vanuit naschoolse opvang	X	Via mail	X Via mail/ ~~classdojo~~ Ouders akkoord	Vanaf 6/10/2025
L3	C	X	X	Via mail	22/10/2025 Ouders akkoord	Vanaf 3/11/2025
L3	L	X	X	Via mail	X	Vanaf 3/11/2025
L4	A	X	X	X	X	Vanaf 3/11/2025
L4	H	X	X	X		Vanaf 9/1/2026
L5	S	X	X	Via mail	21/10/2025 Papa akkoord	Vanaf 3/11/2025
L5	A	X	X	X		
L5	F	X	Geen vrienden dus niet steeds weggaan van de ~~speelplaats~~			

Signalen aanwezig, nog geen aanmelding	Y (L4)	A (L5)	F (L6)	M (L6)	N (L2)
--	--------	--------	--------	--------	--------

Aanmeldingsfiche

✚ Aanmaakdatum

📅 22 september 2026

vechten

*Welk signaalgedrag zien jullie zich herhalen
of in grote proporties voorkomen?*

- ☐ prikkelbaarheid, buiten proportie reageren
- ☐ opdracht instructie weigeren
- ☐ storend gedrag stellen
- ☐ uittesten, uitdagen
- ☐ op negatieve manieren aandacht vragen
- ☐ snel of veel in conflict raken
- ☐ woedeбуиen
- ☐ verbale agressie naar zichzelf (zichzelf afbreken,...)
- ☐ verbale agressie naar anderen
- ☐ fysieke agressie naar anderen
- ☒ fysieke agressie naar materiaal

vluchten

- ☐ geluiden maken
- ☐ grote motorische onrust
- ☐ moeilijke aandacht en concentratie
- ☐ clownesk gedrag
- ☐ uitlachen en grimas opzetten
- ☐ lichamelijke klachten
- ☐ zich terugtrekken, in zichzelf keren
- ☐ donkere gedachten hebben
- ☐ een ongelukkige stemming
- ☐ kap opzetten, jas aanhouden
- ☐ situaties proberen te vermijden
- ☐ weglopen
- ☐ theatraal gedrag
- ☐ drukte gaan overstemmen
- ☐ problemen met eten
- ☐ zichzelf wegcijferen in het perfecte kind

⚠ Verplicht veld

U heeft nog niet alle verplichte velden ingevuld.

Opslaan en naar volgende leerling

Opslaan

bevrozen

- ☐ angstig gedrag
- ☐ bevrozen (bv. niet aan een opdracht kunnen beginnen,...)
- ☐ weinig betrokken lijken
- ☐ weinig motivatie tonen
- ☒ Dissociëren (van de wereld zijn, lang voor zich uit staren,...)

observaties

herhaling of buiten proportie en niet tot de gangbare ontwikkeling

Bewerken Opmaak Tabel Invoegen Beeld		
12px B <i>I</i> <u>U</u> A 		
datum	vak/moment van de dag	observatie

Wat zijn volgens jouw de moeilijke momenten?

dag/dagdeel/ bepaalde les/ tijdstip / bij bepaalde personen?

Wat helpt al om de leerling klasintern te reguleren?

- ☐ werken met dieren
- ☐ werken in de natuur
- ☐ werken met zand of natuurlijke materialen
- ☐ verzwarringsdeken
- ☐ check in
- ☐ EZRA
- ☐ muziek
- ☐ puzzelen
- ☐ schilderen
- ☐ drama
- ☐ tekenen
- ☐ sensomotorische materialen visueel
- ☐ sensomotorische materialen tactiel
- ☐ sensomotorische materialen auditief
- ☐ hoofdtelefoon

Andere

Wat heb je al geprobeerd?

Bij welke persoon voelt hij/zij zich veilig

datum oudergesprek

 29 september 2025

Aanwezigen oudergesprek

- ☐ Mama
- ☐ Papa
- ☐ Mama en papa
- ☐ Directie
- ☐ Zorg
- ☐ Klasleerkracht
- ☐ CLB
- ☐ Andere

Andere aanwezigen

Inhoud gesprek

Korte inhoud van het gesprek

Bewerken	Opmaak	Tabel	Invoegen	Beeld
12px	B <i>I</i> <u>U</u> <u>A</u> 	 	 	

opvolggesprek

 Geen datum

PLAN OASE

Wanneer?

Welke momenten zullen we de leerling inschuiven in de OASE?

Bewerken	Opmaak	Tabel	Invoegen	Beeld
12px	▼	B	<i>I</i>	<u>U</u>
<u>A</u>	▼		▼	
				
				
				

Periode

Stel een bepaalde periode voorop dat je aan deze doelen gaat werken met dit kind.

activiteiten

Welke activiteiten zullen we aanbieden tijdens de OASE?

- ☐ werken in de natuur
- ☐ werken met klei
- ☐ werken met zand
- ☐ muziek
- ☐ beeld (schilderen, tekenen,...)
- ☐ puzzelen
- ☐ lezen
- ☐ stiltehuisje
- ☐ sensomotorische materialen visueel
- ☐ sensomotorische materialen tactiel
- ☐ sensomotorische materialen auditief

Andere

BewerkenOpmaakTabelInvoegenBeeld

12px

B*I*U**A**

DATUM	WAT?	OBSERVATIE

BewerkenOpmaakTabelInvoegenBeeld

12px

B*I*U**A**

BewerkenOpmaakTabelInvoegenBeeld

12px

B*I*U**A**

BewerkenOpmaakTabelInvoegenBeeld

12px

B*I*U**A**

UREN	MAANDAG	DINSDAG	WOENSDAG	DONDERDAG	VRUIDAG	
8u35 – 9u25						
9u25 – 10u15						
10u15 – 10u30	SPEELTIJD					
10u30 – 11u20	10u30 – 10u45 	10u30 – 10u45 	10u30 – 10u45 	10u30 – 10u45 	SPORT	
11u20 – 12u10					11u20 – 11u35 	
12u10 – 12u35	Middagactiviteit 			Middagactiviteit 		
12u35 – 13u	SPEELTIJD			SPEELTIJD		
13u – 13u20	SPEELTIJD			SPEELTIJD		
13u25 – 14u15	13u20 – 13u40 	SPORT		13u20 – 13u40 LBV	13u20 – 13u40 	
14u15 – 15u05		14u15 – 14u30 		LBV		

Individueel voorbeeld leerling L5

Konijn

Ik ben blij,
ik voel me
goed.

Vis

Ik wil weg.
Ik zeg
niets.

Roepende vogel

Ik roep "laat mij".
Het wordt te veel.
Ik moet weg.

Leeuw

Woorden lukken
niet meer. Mijn
lijf neemt over.

Boksende kangoeroe

Ik ben heel boos.
Ik gooi met alles
wat ik zie. Ik boks.

Zijn er nog vragen?